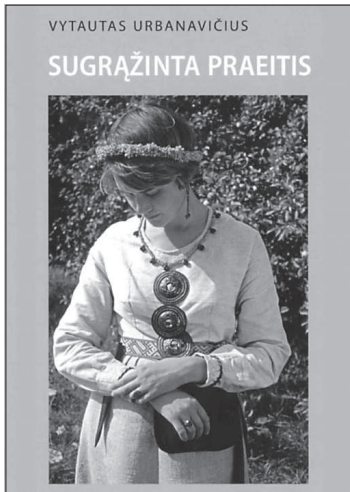

URBANAČIUS, V. *SUGRAŽINTA PRAEITIS*. Vilnius: Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, 2011, 410 p.

2011 m. dienos šviesą išvydo vieno iškiliausių mūsų archeologų – habil. dr. Vytauto Urbanavičiaus – knyga „Sugražinta praeitis“. 410-ies puslapių leidinį puošia 574 iliustracijos, leidėjas – Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės

valdovų rūmai. Knygoje publikuojamos 1966–1987, 1990, 1992 ir 1993 m. autoriaus vykdytų archeologinių tyrimų ir žvalgymų ataskaitos. Tai buvo laikotarpis, kuomet archeologo ekspedicijų vagonėlis keliavo iš vieno Lietuvos krašto į kitą, o vadovavimas Vilniaus žemutinės pilies Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų kompleksiniams tyrimams dar laukė savo eilės.

Vieneriais metais anksčiau, 2010 m., turėjome galimybę džiaugtis Taikomosios dailės muziejuje eksponuota įspūdinga V. Urbanavičiaus darbų paroda „Sugražinta praeitis“. Joje pristatyta daugelis V. Urbanavičiaus per 50 metų nuveiktų darbų, per 1500 juos reprezentuojančių eksponatų. Parodos temų planą sudarė dvi pagrindinės dalys, atspindinčios esminius V. Urbanavičiaus mokslinės veiklos etapus. Pirmojoje dalyje eksponuoti radiniai, aptikti 1966–1987 m. tyrinėjant senkapius ir kapinynus – 62-jų kapų kompleksai ir radiniai iš Obelių ežero (Ukmergės r.). Pristatyti V. Urbanavičiaus atlikti mitologinių akmenų ir alkviečių tyrimai, antrojoje eksponuota unikali medžiaga, sukaupta 1988–2001 m. jam vadovaujant Vilniaus žemutinės pilies kompleksiniams tyrimams, taip pat būnant Pilių tyrimo centro „Lietuvos pilys“

vadovu. Nemažą parodos dalį sudarė kitų ne mažiau svarbių V. Urbanavičiaus nuveiktų darbų pristatymai. Tai – įžymių asmenų palaikų paieškos, pokariu nužudytų Lietuvos partizanų užkasimo vietų tyrimai bei aptiktų palaikų identifikavimo darbai, pagal įvairių laikotarpių kapuose rastas kaukoles atkurti mirusiųjų skulptūriniai portretai, taip pat įvairiais aspektais praeitį atskleidžiantys V. Urbanavičiaus sukurti filmai.

Matyt, neatsitiktinai parodą bei knygą vainikuoja toks pat pavadinimas – „Sugražinta praeitis“. Čia buvo eksponuojami, o vėliau knygoje paskelbti ankstyvieji I t-mečio griautinių kapų kompleksai iš Graužių, Jonelaičių, Jakštaičių–Meškių, Seredžiaus kapinynų, I t-mečio 2-osios pusės – II t-mečio pradžios degintinių kapų radiniai iš Ruseinių, Graužių, Piktagalio, Seredžiaus kapinynų, XIV–XVII a. Šlapgirio, Jakštaičių, Diktarių senkapių medžiaga. Pavadinime galime išžvelgti dvi svarbias prasmes. Visų pirma jame slypi autoriaus atliktų daugeliu archeologinių tyrimų atskleistų priešistorės ir istorinių laikų įvairaus pobūdžio objektų informaciniai klodai. Kita „Sugražintos praeities“ ne ką mažesnė prasmė – skaitytojui pateikiami palyginti seniai, prieš du, tris ar net keturis dešimtmečius, vykdytų archeologinių tyrimų rezultatai.

Knygą „Sugražinta praeitis“ sudaro įvadas, 33 skyriai, kuriuose pamečiui publikuojamos 1966–1987, 1989, 1990, 1992 ir 1993 m. archeologinių tyrimų ataskaitos ir baigiamasis skyrius, pavadintas „Vietoje pabaigos“.

Įvade V. Urbanavičius glaustai nupasakoja mokslinės veiklos kelią – studijas, įvardija institucijas, kuriose teko mokytis, stažuotis, dirbti. Pamečiui nupasakojami autoriaus nuo 1966 m. atlikti archeologiniai tyrimai, nurodomos priežastys, kodėl vienoje ar kitoje vietovėje jie buvo vykdomi. Per tai atsiskleidžia V. Urbanavičiaus „savo“ laikotarpio suvokimą lėmę veiksniai. Įvade autorius pamini, kokiuose leidiniuose šių tyrimų medžiaga buvo publikuojama, kartu atskleidžia šių publikacijų trūkumus: „*Tačiau šie straipsniai (apie Šlapgirio, Piktagalio, Liepiniškių,*

Uliūnų senkapius) turėjo trūkumų – juose nebuvo kapų aprašų, o tik laidosenos apibendrinimas ir įkapių analizė. Šioje knygoje bandoma šią spragą užpildyti“. Į „Sugražintą praeitį“ nebuvo įtraukta 1972 m. tirta Jakštaičių (Šiaulių r.) senkapio ir 1978–1983 m. tyrinėto Obelių (Ukmergės r.) kapinyno medžiaga, kadangi ji jau buvo aprašyta gerokai plačiau ir publikuota pridodant gretutinių mokslų tyrimų rezultatus „Lietuvos archeologijos“ 1-ajame ir 6-ajame tomuose. Vis dėlto įvade V. Urbanavičius trumpam grįžta prie garsiųjų Obelių paminklų archeologinių tyrimų problematikos. Ketvirtį amžiaus į jo tyrinėtą laidosenos vandenyje tradicijas, su kuriomis susidurta ir Obelių ežere, žiūrėta skeptiškai. Tik 2006 ir 2009 m. nustatyti panašaus pobūdžio paminklai Bajoruose (Elektrėnų sav.) ir Kernavėje (Širvintų r.) skeptikų kalbas nutildė. Įvado pabaigoje V. Urbanavičius įvardija knygos sudarymo principus, problemas, su kuriomis susidurta, – pasikeitęs Lietuvos Respublikos administracinis suskirstymas, paminklų adresai ir kt. Vienoje pastraipoje labai taikliai apibrėžta knygos esmė: „Šioje knygoje nėra ilgesnių mokslinių apibendrinimų. Joje pateikiama tik autoriaus atliktų archeologinių tyrimų metu sukaupta ir iki šiol nepublikuota medžiaga. Tai savotiška ataskaita už maždaug tris dešimtmečius trukusią darbinę veiklą tiriant Lietuvos kaimo gyventojų paliktus archeologijos paminklus – kapines, su senaisiais tikėjimais susijusias vietas, šiek tiek gyvenvietes. Ši veikla buvo nutraukta 1988 m. autoriui pradėjus tyrinėti Vilniaus pilių teritoriją“.

Knygą užbaigiančio skyriaus „Vietoje pabaigos“ didžiąją dalį sudaro E. Gričiuvienės ir B. Verbiejūtės parengtas tekstas, publikuotas minėtos parodos informaciniame lankstinuke. Tekste yra pristatoma paroda ir visi V. Urbanavičiaus darbai. Parodą rengė net keturios institucijos: Lietuvos nacionalinis muziejus, Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“, Lietuvos dailės muziejus, Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai. Knygos pabaigoje matome šiltą ir nuoširdžią V. Urbanavičiaus padėką parodos sumanytojams, kuratoriams

ir rengėjams, taip pat visoms institucijoms ir kolegoms, „...parengusiems ir išleidusiems šią ataskaitų knygą“.

„Dauguma kolegų jau buvo išvažiuavę į kitus objektus, tad į Šlapgirį pasiuntė aspirantą“. Taip su autoriui visuomet būdingu kuklumu V. Urbanavičius nupasakoja savo pirmojo 1966 m. savarakiškai tyrinėto objekto darbų pradžią. Šlapgirio (Kelmės r.) senkapiui skiriamas ir pirmasis knygos „Sugražinta praeitis“ skyrius. Senkapyje buvo ištirta 10 perkasų ir 3 šurfai, iš viso 250 m² plotas. Aptikta 20 griautinių žmonių ir 1 žirgo kapas, 105 radiniai. Tekste aprašoma paminklo suradimo istorija, minimi ekspedicijos dalyviai, apibūdinama tuometinė paminklo būklė, lokalizacija. Tyrimų eiga aprašyta iš eilės pagal tyrinėtas perkasas. Prie perkasų aprašų yra ir juose aptiktų kapų bei radinių aprašymai. Skyrius užbaigiamas trumpu apibendrinimu. Taip pat pateikiamas tyrinėtų perkasų ir šurfų situacijos planas, perkasų brėžiniai, dalies kapų nuotraukos bei piešiniai, radinių piešiniai. Taigi iš esmės matome ataskaitą, parašytą pagal visus tais laikais keltus reikalavimus. Panašiu principu knygoje pamečiui publikuojami ir kiti tyrinėti paminklai. Kitas skyrius skiriamas dar tais pačiais 1966 m. kasinėtam už 3 km nuo Šlapgirio buvusiam Dvarviečių senkapiui. Be to, dvi perkasos buvo iširtos už 100 m esančioje kalvelėje, kuri tuo metu buvo įrašyta į Kultūros paminklų sąrašą ir vadinta Guravos plokštiniu kapinynu. Kalvelėje nieko neradus konstatuota, kad tikrąja paminklo vieta laikytinas tyrinėtas Dvarviečių senkapis. Knygos 3–8-ajame skyriuose skelbiama Ruseinių (Kėdainių r.), Graužių (Kėdainių r.), Skrebinų ir Skrebinų II (Jonavos r.), Piktagalio (Anykščių r.), Liepiniškių (Utenos r.), Uliūnų (Panevėžio r.) senkapių tyrimų, vykdytų 1968–1971 m., medžiaga.

1971–1972 m. V. Urbanavičius atliko nemažai sakralinės paskirties objektų archeologinių tyrimų arba žvalgymų. Daugeliu atvejų tai – mitologiniai akmenys ir jų aplinka. Tyrimų rezultatai publikuojami 9-ajame knygos skyriuje: 4 mitologiniai

akmenys bei Milžinkapiu vadinamas senkapis Šilalės r., Mikytų alkakalnis (Plungės r.), 5 mitologiniai akmenys Skuodo r., 2 – Pasvalio r., 1 – Joniškio r., 5 – Pakruojo r., 2 – Kėdainių r., 1 – Ukmergės r., 1 – Kupiškio r., 1 – Ignalinos r., 2 – Zarasų r., 4 – Utenos r., 2 akmenys bei akmenų grupė, buvusi Stabine vadinamoje kalvoje Tauragės r. 1972 m. tyrinėtus neaiškaus pobūdžio objektus – Prapymo (Šilalės r.) kaime esantis pylimas, mitologinis akmuo Zarasų r., du mitologiniai akmenys Molėtų r., Antalgės (Utenos r.) senkapis (kapų nerasta) ir vienas mitologinis akmuo Vilniaus r.

Įvade autorius paaiškina, kad mitologiniai akmenys tirti kelerius metus, pradedant 1970 m., o aprašymai pateikti tuoj po skyriaus „Spėjamos senovės lietuvių kulto vietos“. Ir iš tiesų 10-ajame knygos skyriuje yra 1984 m. tyrinėto Naurasilių (Panevėžio r.) mitologinio akmens tyrimų aprašymas. Tačiau 1975 m. tirtą Katinų (Anykščių r.) dubenuotąjį akmenį matome, matyt, velnio pamestą, 17-ajame knygos skyriuje kažkur tarp Kavarsko Kopyčkalnio ir Kidulių apylinkių senkapių. Galbūt taip nutiko todėl, kad akmens aplinką ištyrė Kavarsko Kopyčkalnį tyrinėjusi ekspedicija, bet būtų buvę geriau laikytis įvade nurodytos publikacijų sekos.

1972–1974 m. tyrimai vykdyti Dubysos aukštupyje, kadangi, pagal Šiaulių m. aprūpinimo vandeniui iš Dubysos upės projektą, numatomoje užtvindyti teritorijoje iškilo pavojus ten buvusiems tuo metu žinotiems arba spėjamiems archeologiniams paminklams. Taigi 11-ajame skyriuje pateikiamos 1972 m. Dubysos aukštupyje (Šiaulių r.) tyrinėtų paminklų ataskaitos: Raizgių alkakalnis bei senkapis, Jakštaičių senkapis, Jakštaičių žymėtasis akmuo. 12-ajame skyriuje publikuojamas taip pat Dubysos slėnio aukštupyje esančio Gervėnų Šiurpkalnio senkapio tyrimų 1973 ir 1982 m. aprašymas. Pagal minėtą Dubysos užtvindymo projektą turėjo pakilti ir dešiniojo jos intako Spalvės vanduo. Todėl 1973 m. buvo tyrinėjami keli tikri ir spėjami paminklai Jonelaičių (Šiaulių r.) apylinkėse: Jonelaičių senkapis, du mitologiniai akmenys bei, kaip tyri-

mų metu paaiškėjo, buvusio dvaro tvenkinio vieta, vietos gyventojų vadinta Velnio skreitu. Žvalgant Dubysos aukštupio paminklus aptiktas Jakštaičių–Meškių senkapis. Tyrimai šiame objekte vykdyti 1973, 1974 ir 1982 m., rezultatai aprašyti 14-ajame skyriuje. 1974 ir 1975 m. V. Urbanavičius atliko itin didelio masto kasinėjimus palyginti vėlyvuose paminkluose. Iširtos Gėluvos (Raseinių r.) XVII a. kalvinistų bažnyčios liekanos ir prie jų buvusios kapinės, taip pat Kavarsko Kopyčkalnio (Anykščių r.) XVII a. bažnyčios liekanos, kapinės, netoliese buvusio dvaro pastatai bei kultūriniai sluoksniai. Šiems objektams skiriami publikacijos 15-asis ir 16-asis skyriai. Toliau, 17-ajame skyriuje, pateikiami jau minėto Katinų (Anykščių r.) dubenuotojo akmens 1975 m. tyrimų rezultatai.

Leidinyje sudarytas chronologiniu principu, bet dėl neaiškių priežasčių 18-ajame skyriuje, „peršokus“ kone dešimtmetį, publikuojama 1984 m. Kidulių (Šakių r.) apylinkėse tyrinėtų menamų senkapių medžiaga. 19-ajame skyriuje vėl grįžtama į 1976 m. ir skelbiami Užuožerių (Anykščių r.) pilkapių tyrimų rezultatai.

20-ajame skyriuje aprašomi žvalgomieji kasinėjimai, vykdyti Anykščių, Utenos, Kaišiadorių, Šilalės rajonuose. V. Urbanavičius vadovavo šiuos tyrimus vykdžiusiai grupei. Rengiant „Lietuvos TSR Kultūros paminklų sąvadą“ bandyta nustatyti neaiškių paminklų pobūdį ir chronologiją. Anykščių r. iširtos dvi legendomis apipintos kalvos, penkios galimos kapinynų ar senkapių vietos, du mitologiniai akmenys. Utenos r. tyrinėti penki senkapiai, Kaišiadorių – vienas mitologinis akmuo, Šilalės – menamas alkakalnis.

Nuo 1976 m. V. Urbanavičius vėl grįžo prie platesnių senkapių tyrinėjimų. Knygos 21–24-ajame skyriuose publikuojami Ažugirių (Utenos r.) ir Pumpučių (Anykščių r.) senkapių tyrimų, vykdytų 1976 m., rezultatai, taip pat Diktarių (Anykščių r.) bei Vaizgirdonių (Varėnos r.) senkapių, tyrinėtų 1977 ir 1979 m., medžiaga. 25-ajame skyriuje matome 1981 m. Panevėžio r. atliktų žvalgymų rezultatus.

Išžvalgyti 32 senkapiai, kurių nemaža dalis yra XIX–XX a. kapinės. Objektai buvo tik žvalgomi, aprašomi, fotografuojami, knygoje pateikiami jų aprašai. 26-ajame ir 27-ajame skyriuose publikuojama Bierių (Ukmergės r.) ir Kidulių (Šakių r.) senkapių, tyrinėtų 1984 ir 1985 m., medžiaga. 28-asis skyrius skiriamas 1984 m. Kurėnų ežero (Ukmergės r.) iškylulyje menamos alkviētės vietoje atliktiems žvalgomiesiems tyrimams. 29-ajame skyriuje vėl grįžtama į Kidulių (Šakių r.) apylinkes, aprašomi 12 km iki Kidulių tyrinėti Slavikų senkapiai. 30-ajame skyriuje publikuojama Seredžiaus gyvenvietės ir kapinyno medžiaga. Paminklo kasinėjimai vyko 1985–1987 m., o nuo 1988 m. V. Urbanavičius organizavo Vilniaus žemutinės pilies kompleksinių tyrimų grupę. 1989 m. tyrimai Seredžiuje buvo tęsiami vadovaujant dr. S. Urbanavičienei, tyrimų rezultatus taip pat matome šioje knygoje. Priešpaskutiniuose dviejuose leidinio skyriuose autorius supažindina su 1971 m. atliktomis pirmojo Lietuvos fiziko-chemiko Teodoro Grotuso kapo paieškomis, aprašo tautosakininkų brolių Antano ir Jono Juškų palaikų suradimą, tyrimą ir perlaidojimą. Paskutiniajame leidinio skyriuje publikuojami V. Urbanavičiaus Jurbarke 1992 ir 1993 m. atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai.

Taigi „Sugrąžintoje praeityje“ atsiskleidžia itin darbingas, produktyvus, tyrinėtų vietovių gausa stebinantis V. Urbanavičiaus veiklos laikotarpis. Per gerus du dešimtmečius, 1966–1987 m., tyrėjo kastuvo „paragavo“ beveik šimtas įvairaus pobūdžio archeologinių paminklų. Nemaža jų dalis buvo rasti paties autoriaus vadovaujamų ekspedicijų metu. Platesnio masto arba žvalgomąjo pobūdžio archeologiniai tyrimai atlikti daugiau nei 40-yje laidojimo paminklų. Daugeliu atvejų tai buvo tikri arba menami senkapiai, tyrinėtos dvejios kapinės, buvusios prie bažnyčių, vienas pilkapynas. Ne ką mažesnė dalis – per 40 – tyrinėtų objektų buvo mitologiniai akmenys. Taip pat kasinėta beveik dešimt neaiškaus pobūdžio paminklų, bandyta nustatyti jų funkcinę, galbūt sakralinę paskirtį. Į V. Urbanavičiaus tyrimų

lauką pateko ir pora istorinių laikų gyvenamųjų vietų.

Peržvelgę „Sugrąžintoje praeityje“ publikuojamus V. Urbanavičiaus tyrinėtus objektus autorių galime įvardyti kaip net kelių archeologinių tyrimų sričių pradininką ir įkvėpėją Lietuvoje. Visų pirma tai pasakytina apie XIV–XVII a. laidojimo paminklų – senkapių, taip pat kapinių tyrinėjimus. Pirmaisiais pokario dešimtmečiais (1948–1967 m.) istorinių laikų senkapiuose dažniausiai vykdyti tik žvalgomąjo pobūdžio arba nedidelių apimčių kasinėjimai – iš viso 12-oje vietovių. Platesniais mastais išsiskiria tik Rumšiškių (Kaišiadorių r.) senkapio 1953, 1961–1963 m. tyrimai. Kasinėtas 1375 m² plotas, aptikti 25 degintiniai ir 254 griautiniai kapai. Tyrimams vadovavo P. Kulikauskas, A. Tautavičius, A. Merkevičius, M. Michelbertas, bet rezultatai dienos šviesą išvydo vėlgi V. Urbanavičiaus dėka, 1970 m. Rumšiškių senkapio tyrimų duomenys paskelbti atskiru leidiniu, kurį puošia autoriaus atliktos rumšiškėnų veidų rekonstrukcijos. Senkapių tyrimus įprasmino daktaro disertacijos darbas „Materialinė ir dvasinė XIV–XVII a. Lietuvos kaimo gyventojų kultūra“, nemažai mokslinių ir populiarių straipsnių šia tema. Taigi anksčiau su tam tikra atsainumo gaidėle vėlyvaisiais vadinti laidojimo paminklai V. Urbanavičiaus dėka į mokslinių tyrimų lauką buvo įtraukti kaip visaverčiai archeologijos tyrimo objektai. Didžia dalimi šių tyrimų dėka Vilniaus universiteto Medicinos fakultete pradėta formuoti dabar jau tūkstančius individų skaičiuojanti antropologinės medžiagos kolekcija. Kita, visiškai nauja, V. Urbanavičiaus į archeologinių tyrimų lauką įtraukta sritis – mitologiniai akmenys ir alkviētės. Buvo tiriami ne tik žinomi objektai, bet ir renkama informacija, nustatomi bei aptinkami nauji. Trečia V. Urbanavičiaus inovacinė sritis – teismo archeologija. Knygoje autorius aiškiai apibrėžia archeologinių tyrimų metodų svarbą šiandieninėje kriminalistikoje ir teismo medicinoje. 1989 m. V. Urbanavičius dalyvavo ir Estijos Respublikos prezidento Konstantino Pätso palaikų paieškų ekspedicijoje Buraševe netoli Tverės. Gaila, kad knygoje

šiam neeiliniam įvykiui skiriamos tik kelios kuklios eilutės skyriuje apie brolių Juškų palaikų suradimą.

Rašydamas šią recenziją, o gal tiksliau – knygos anotaciją norėčiau pasinaudoti proga ir padėkoti V. Urbanavičiui, suteikusiam galimybę man būnant dar mokinukui dalyvauti archeologinėje ekspedicijoje Seredžiuje. Atmintyje įstrigo tyrimų vadovo kaip puikaus organizatoriaus savybės, šiltas ir kantrus bendravimas su „nesusitupėjusiais“ ekspedicijos dalyviais. Ši patirtis, manau, ne man vienam buvo labai svarbi vėlesnėse gyvenimo takoskyrose. Tačiau tokia jau recenzento dalia – išsakyti ir tai, kas, mano manymu, „Sugrąžintą praeitį“ padarytų dar vertesnę. Iš esmės knygoje matome publikuojamas archeologinių tyrimų ataskaitas. Tyrimai buvo vykdomi ir ataskaitos rašomos pagal to meto galimybes ir vadovaujantis tuomet žinotomis metodikomis. Taigi žvelgiant iš kelių dešimtmečių perspektyvos, šių darbų kritika būtų nekorektiška. Vis dėlto tam tikras nūdienos galimybes rengiant knygą spaudai galbūt vertėjo išnaudoti. Daugelis tyrinėtų objektų, perkasų nėra susietos su ryškiais, ilgalaikiais orientyrais, pvz., statiniais. Suprantama, kai kur tokių objektų artimiausioje aplinkoje galbūt nebuvo, bet tyrimų autoriaus pagalba būtų galima nustatyti šių objektų pasaulines koordinatas. Dabar didelė dalis tyrinėtų plotų yra „pasimetę“ erdvėje. Tiesa, V. Urbanavičius mini, kad Seredžiaus kapinyne vienos perkasos kampe ateities tyrėjams buvo įkastas metalinis kuolas, tačiau nenustebčiau, jei jis jau tapo juodųjų archeologų „džiaugsmu“.

Kelis akmenis tenka paleisti ir į knygos sudarytojų daržą. Leidinio struktūra, paremta kasinėtų objektų eiliškumu pagal tyrimų metus, keliose vietose „subyra“, ir tai sukelia nemažai painiavos. 1984 m. tyrinėti Kidulių apylinkės senkapiai kažkodėl atsirado prieš 1976 m. kasinėtus Užuožerių pilkapius. Tuose pačiuose Kiduliuose 1985 m. tyrinėtas senkapis įterptas prieš 1984 m. tirtas spėjamas apeigų vietas Kurėnų ežere. Kaip jau buvo pastebėta, ne visada laikytasi ir sumanyto mitologinių akmenų aprašymo tęstinumo. Kitas į akis krintantis trūku-

mas – nėra vieningos tyrinėtų objektų publikavimo sistemos. Skaitytojas gali tik spėlioti, kodėl tik nedidelė dalis tyrinėtų paminklų publikuojami su situacijos planais, kodėl kai kur trūksta perkasų išsidėstymo situacijos arba pačių perkasų planų. Kai kuriuose perkasų planuose yra pažymėti kapai, bet be numerių. Gaila, kad į knygą pateko tik dalis radinių piešinių, o ir tų pačių autoriai lieka nežinomi. Nežinia kodėl vienais atvejais – tarkime, Šlapgirio senkapio radiniai publikuojami beveik visi, o turtingas įkapių Diktarų senkapis liko nuskriaustas – nėra nė vieno radinio piešinio. Galėtume numanyti, kad taip nutiko todėl, jog šią medžiagą atskiru straipsniu paskelbė S. Urbanavičienė „Lietuvos archeologijos“ 11-ajame tome. Tačiau tame pačiame tome matome ir Ažugirių senkapiui skirtą straipsnį su radinių piešiniais, kurių dalis vis dėlto publikuojama „Sugrąžintoje praeityje“. Pasigedau ir tyrinėtų mitologinių akmenų situacijos planų, pateikti tik du jų tyrimų perkasų brėžiniai. Galbūt iliustracijų ir brėžinių skaičių lėmė ribotos leidybos apimtys, bet ir tokiu atveju reiktų laikytis vieningo tyrinėtų paminklų medžiagos publikavimo modelio. Suprantu, kad leidinio tikslas buvo paskelbti ataskaitas, vis dėlto nedidelės jų korekcijos ženkliai palengvintų skaitytojo dalį. Įvade V. Urbanavičius aptaria, kaip istoriografijoje atsirado „senkapio“ – krikščionėjimo laikų laidojimo paminklo terminas. Tuo atveju, kai tame pačiame objekte yra kelių laikotarpių kapų, siūlyta palikti ir senąjį terminą „kapinynas“. Tačiau knygoje senkapiais vadinami ir į kapinynų kategoriją patenkantys objektai – Jonelaičiai, Jakštaičiai–Meškiai, o Seredžiuje tyrinėtas laidojimo paminklas jau vadinamas kapinynu. Skiriasi ir kiekvieno paminklo tyrimų pabaigoje pateikiamų „Baigiamųjų pastabų“ sudėtis. Dalyje jų, kad ir tų pačių Jakštaičių–Meškių atveju, nėra tyrinėto paminklo datavimo, tik kai kur parašytas bendras aptiktų radinių skaičius. Kadangi į knygą pateko tie radinių aprašai, kurie, kaip mini autorius, buvo sudaryti radinius tik išėmus iš žemės, daugelis numizmatinių radinių vadinami pažaliavusiomis monetomis. Tačiau vėliau juk buvo nustatyti

šių monetų nominalai. Juos žinant skaitytojui būtų žymiai paprasčiau susigaudyti tyrinėtų kapų chronologijoje. Pasitaiko ir redakcinio pobūdžio netikslumų. Rašoma, kad Ažugirių senkapyje aptikti 56 sudegintų mirusiųjų kapai, nors iš tiesų jie buvo griautiniai (p.327). Pav. 144 (p.74) matome įdomų daiktą, puoštą reljefiniu ornamentu, matyt, žalvarinį diržo apkalą. Iliustracijos anotacijoje nurodyta, jog

tai yra k. 19 detalė, bet kapo apraše šio daikto nėra, neradau jo ir kituose Graužių senkapio kapų radinių aprašymuose.

Nepaisant anksčiau išsakytų norų „Sugrąžintą praeitį“ matyti geresnę, V. Urbanavičiaus knygą vertinu kaip sektingą pavyzdį visiems kastuvo broliams ir sesėms, kurių tyrimų rezultatai dar vis slypi itin retai atverčiamose ataskaitose.

Gintautas VĖLIUS